

บทที่ 4

สภาพทั่วไปทางการผลิต เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ศึกษา

เนื้อหาในบทนี้ประกอบไปด้วยสภาพทั่วไปในพื้นที่ที่ทำการศึกษ ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะการผลิต ปัจจัยการผลิตที่สำคัญของเกษตรกร โดยเฉพาะการผลิตและข้อจำกัดในด้านต่างๆ ของเกษตรกร เพื่อนำไปสู่การวางแผนการผลิตที่เหมาะสมและสอดคล้องกับข้อจำกัดหรือเงื่อนไขในการผลิตของเกษตรกรต่อไป

4.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

4.1.1 อำเภอเทิง

อำเภอเทิงเป็นแหล่งผลิตสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงราย เนื่องจากอำเภอเทิงมีสภาพภูมิอากาศแบบมรสุม 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝนและฤดูหนาว ซึ่งเป็นภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืช ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ส้มโอ ลิ้นจี่ ลำไย ส้มเขียวหวาน มะม่วง มะขาม กัญชงน้ำว่าและยางพาราซึ่งต่อมากลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่ออำเภอเทิงนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน(กรมการปกครอง, 2556) นอกจากสภาพภูมิอากาศที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตของพืชแล้ว อำเภอเทิงยังมีแหล่งน้ำที่สำคัญถึง 3 แหล่ง ด้วยกันคือ แม่น้ำอิง แม่น้ำลาวและแม่น้ำหาวทำให้สภาพดินมีความเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก โดยมีสภาพเป็นดินเหนียวร้อยละ 60 ซึ่งเหมาะแก่การปลูกข้าว รองลงมาร้อยละ 30 เป็นดินดอนเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ที่เหลืออีกร้อยละ 10 เป็นดินร่วนซึ่งเหมาะสมแก่การปลูกไม้ผลหรือไม้ยืนต้น นอกจากนั้นแล้วอำเภอเทิงยังมีระบบชลประทานและแม่น้ำที่สำคัญต่อการทำการเกษตร 3 สาย คือ แม่น้ำอิง ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ที่กว๊านพะเยา จังหวัดพะเยา ไหลผ่านอำเภอเทิง ไปลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอเชียงของ แม่น้ำลาวต้นน้ำอยู่ที่อำเภอปง จังหวัดพะเยา ไหลลงมาบรรจบกับแม่น้ำอิงที่ตำบลเวียง อำเภอเทิงและแม่น้ำหาว ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ที่เทือกเขาคอยยาว ดอยผาหม่นและไหลลงมาบรรจบกับแม่น้ำอิงที่ตำบลเวียง อำเภอเทิง จากสภาพการชลประทานที่เหมาะสมทำให้ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ การทำนา ทำไร่และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสัตว์ที่นิยมเลี้ยง ได้แก่ ไก่พื้นเมือง เป็ดไข่ เป็ดเทศ ไก่ชนรวม ไก่เนื้อพื้นเมือง ไก่พันธุ์ ไก่เนื้อ สุกร กระบือและกึ่งก้ามกราม เป็นต้น รองลงมาคือ การทอผ้า จักรสานและการแปรรูปอาหาร ในปี 2554 อำเภอเทิงมีพื้นที่ทางการเกษตรประมาณ 244,498 ไร่ มีประชากรทั้งสิ้น 84,284 คน(กรมการปกครอง, 2556)

4.1.2 อำเภอเชียงของ

อำเภอเชียงของ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบ สลับกับเทือกเขา มีพื้นที่ด้านทิศตะวันออกบางส่วนติดกับแม่น้ำโขง ฝั่งตรงข้ามคือ เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของอำเภอ เชียงของเป็นอย่างยิ่ง(กรมการปกครอง, 2556) เพราะนอกจากอาชีพเกษตรกรรมที่มี ข้าว ถั่ว ไผ่ ส้มเขียวหวาน ข้าวโพด และยังเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญแล้ว การค้าชายแดนยังเป็นอีกหนึ่งอาชีพหลักที่มีความสำคัญต่อชาวเมืองเชียงของเป็นอย่างมาก รองลงมา คือ ประมงน้ำจืดและรับจ้างทั่วไป โดยมีแม่น้ำที่สำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำโขงไหลผ่านอำเภอเชียงแสนที่บ้านสบรวก (บริเวณที่เรียกว่า สามเหลี่ยมทองคำ) อำเภอเชียงของและกิ่งอำเภอเวียงแก่น ไหลเข้าประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและแม่น้ำอิงซึ่งมีต้นกำเนิดจากกว๊านพะเยาไหลผ่านอำเภอเทิงไปบรรจบกับแม่น้ำโขงที่อำเภอเชียง(กรมการปกครอง, 2556)

4.2 สภาพเศรษฐกิจและการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง

ในส่วนนี้เป็นการอธิบายถึงสภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง โดยจะกล่าวถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ การใช้ปัจจัยการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนของพืชที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทำการผลิตอยู่รวมถึงสภาวะหนี้สิน การกู้ยืมและข้อจำกัดในด้านต่างๆจากจำนวนเกษตรกรตัวอย่างทั้งสิ้น 100 ตัวอย่าง จากนั้นจึงแบ่งกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างขนาดเล็ก ซึ่งมีพื้นที่ถือครองตั้งแต่ 1- 20 ไร่ทั้งสิ้น 56 ตัวอย่าง กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างขนาดกลาง ซึ่งมีพื้นที่ถือครองระหว่าง 21-40 ไร่มี 31 ตัวอย่างและกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างขนาดใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่ถือครองตั้งแต่ 41 ไร่ขึ้นไป อีก 13 ตัวอย่าง (ตารางที่ 4.1)

4.2.1 ขนาดและลักษณะการถือครองที่ดิน

จากตารางที่ 4.1 พบว่าเกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 17.72 ไร่ต่อครัวเรือนแบ่งเป็นพื้นที่ของตนเอง 14.86 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่เช่า 2.40 ไร่ต่อครัวเรือนและพื้นที่ได้ทำกินฟรีอีก 0.46 ไร่ต่อครัวเรือน เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลาง มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 32.35 ไร่ต่อครัวเรือน แบ่งเป็นพื้นที่ของตนเอง 23.87 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่เช่า 6.58 ไร่ต่อครัวเรือน และพื้นที่ที่ได้ทำกินฟรีอีก 1.90 ไร่ต่อครัวเรือน สุดท้ายคือ เกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 47.89 ไร่ต่อครัวเรือน แบ่งเป็นพื้นที่ของตนเอง 32.30 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่เช่า 9.67 ไร่ต่อครัวเรือนและพื้นที่ที่ได้ทำกินฟรีอีก 5.92 ไร่ต่อครัวเรือน นอกจากนั้นแล้ว การเช่าพื้นที่กลุ่มของเกษตรกรในพื้นที่เป็นการเช่าเหมาทั้งปีหรือเช่ามากกว่า 1 ปี ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องตัดสินใจ

อีกครั้งว่า ในปีนั้นๆเกษตรกรจะทำการผลิตในช่วงฤดูแล้งหรือไม่ เพราะถึงแม้พื้นที่ทั้งหมดจะอยู่ในเขตชลประทานแต่ก็ยังมีพื้นที่บางส่วนที่ไม่สามารถนำมาปลูกพืชได้เนื่องจากขาดน้ำ (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 ขนาดพื้นที่ถือครองของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

รายการ	ค่าเฉลี่ย(ไร่/ครัวเรือน)		
	ฟาร์มขนาดเล็ก (n = 56)	ฟาร์มขนาดกลาง (n = 31)	ฟาร์มขนาดใหญ่ (n = 13)
พื้นที่ถือครองทั้งหมด	17.72	32.35	47.89
พื้นที่ของตนเองเท่านั้น	14.86	23.87	32.30
พื้นที่ลุ่ม	11.85	16.15	19.80
พื้นที่ดอน	3.01	7.72	12.50
พื้นที่เช่า	2.40	6.58	9.67
พื้นที่ลุ่มฝน-แล้ง	2.40	6.58	9.67
ได้ทำกินฟรี	0.46	1.90	5.92

ที่มา: จากการวิเคราะห์

นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรตัวอย่างในฟาร์มขนาดเล็กส่วนใหญ่มีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 69.64 รองลงมา คือ เกษตรกรที่เช่าพื้นที่ทำกินจากผู้อื่นร้อยละ 14.29 (ตารางที่ 4.2) สำหรับเกษตรกรตัวอย่างในฟาร์มขนาดกลาง พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นของตนเองมากที่สุด 16 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 51.61 รองลงมาคือ เกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองและเช่าผู้อื่นเพิ่มเติมจำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 32.26 (ตารางที่ 4.2) สุดท้ายคือ เกษตรกรตัวอย่างในฟาร์มขนาดใหญ่ซึ่งมีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองและเช่าพื้นที่ทำกินจากผู้อื่นมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 38.46 ซึ่งมีจำนวนเท่ากับเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง รองลงมาคือ เกษตรกรที่มีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นของตนเองและได้รับการจัดสรรให้ทำฟรี 2 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 15.39 (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

รายการ	ขนาดฟาร์ม					
	เล็ก		กลาง		ใหญ่	
	(n = 56)		(n = 31)		(n = 13)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	ครัวเรือน	ละ	ครัวเรือน	ละ	ครัวเรือน	ละ
พื้นที่ของตนเองเท่านั้น	39	69.64	16	51.61	5	38.46
พื้นที่เช่าเท่านั้น	8	14.29	-	-	-	-
ได้ทำกินฟรีเท่านั้น	1	1.79	1	3.23	-	-
พื้นที่ของตนเองและพื้นที่เช่า	6	10.71	10	32.26	5	38.46
พื้นที่ของตนเองและทำกินฟรี	2	3.57	4	12.90	2	15.39
พื้นที่ของตนเองเช่าและทำกินฟรี	-	-	-	-	1	7.69

ที่มา: จากการวิเคราะห์

จากลักษณะการเช่าที่ดินของเกษตรกรเป็นการเช่าที่ดินเพื่อใช้ในการผลิตข้าวในฤดูฝนและฤดูแล้งเท่านั้น โดยมีอัตราค่าเช่าในฟาร์มขนาดเล็กเพื่อใช้ผลิตข้าวนาปีและนาปรังเฉลี่ย 1,382 บาทต่อไร่ ฟาร์มขนาดกลางเฉลี่ย 1,248 บาทต่อไร่และฟาร์มขนาดใหญ่เฉลี่ย 1,271 บาทต่อไร่ (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.3 อัตราค่าเช่าที่ดินต่อไร่ต่อปี

รายการ	ค่าเฉลี่ยในแต่ละขนาดฟาร์ม		
	เล็ก	กลาง	ใหญ่
	(n = 56)	(n = 31)	(n = 13)
ค่าเช่า (บาท/ไร่/ปี)			
พื้นที่นาปี	1,382	1,248	1,271
รวม	1,382	1,248	1,271

ที่มา: จากการวิเคราะห์

4.2.2 ข้อมูลทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายในฟาร์มขนาดเล็กคิดเป็นร้อยละ 91.07 ฟาร์มขนาดกลางร้อยละ 90.32 และฟาร์มขนาดใหญ่คิดเป็นร้อยละ 100 โดยหัวหน้าครัวเรือน

ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 41- 60 ปี ในฟาร์มขนาดเล็กคิดเป็นร้อยละ 75 ฟาร์มขนาดกลางร้อยละ 74.19 และฟาร์มขนาดใหญ่คิดเป็นร้อยละ 84.61

ในด้านการศึกษา พบว่า หัวหน้าครัวเรือนในฟาร์มขนาดเล็กและฟาร์มขนาดกลางจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 มากที่สุดร้อยละ 53.57 และร้อยละ 48.39 ตามลำดับ รองลงมาคือระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในฟาร์มขนาดเล็กคิดเป็นร้อยละ 32.14 และฟาร์มขนาดกลางร้อยละ 45.16 แต่ในฟาร์มขนาดใหญ่ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 38.46 รองลงมาคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 30.77 (ตารางที่ 4.4) เมื่อพิจารณาทางด้านอาชีพพบว่า อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนทั้ง 3 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 92.31 ในฟาร์มขนาดใหญ่แต่ในฟาร์มขนาดกลางและขนาดเล็กพบว่าหัวหน้าครัวเรือนทุกคนประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก โดยมีอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพรองคิดเป็นร้อยละ 55.36 ในฟาร์มขนาดเล็กร้อยละ 48.39 ในฟาร์มขนาดกลางและร้อยละ 38.46 ในฟาร์มขนาดใหญ่ (ดังตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 จำนวนร้อยละของช่วงอายุ เพศ ระดับการศึกษาและอาชีพของหัวหน้าครอบครัวในแต่ละฟาร์ม

รายการ	ขนาดฟาร์ม					
	เล็ก (n = 56)		กลาง (n = 31)		ใหญ่ (n = 13)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ						
ชาย	51	91.07	28	90.32	13	100
หญิง	5	8.93	3	9.68	0	0
รวม	56	100	31	100	13	100
ช่วงอายุ						
ต่ำกว่า 30 ปี	0	0	1	3.23	0	-
31-40	10	17.86	6	19.35	1	7.69
41-50	19	33.93	11	35.48	6	46.15
51-60	23	41.07	12	38.71	5	38.46
60 ปีขึ้นไป	4	7.14	1	3.23	1	7.69
รวม	56	100	31	100	13	100
การศึกษา						
ป.4	30	53.57	15	48.39	4	30.77

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

รายการ	ขนาดฟาร์ม					
	เล็ก (n = 56)		กลาง (n = 31)		ใหญ่ (n = 13)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การศึกษา(ต่อ)						
ป.5	1	1.79	1	.23	1	7.69
ป.6	18	32.14	14	45.16	5	38.46
ม.1- ม.3	5	8.93	1	3.23	1	7.69
ม.4- ม.6	1	1.79	0	0	0	0
สูงกว่า ม.6	1	1.79	0	0	2	15.38
รวม	56	100.00	31	100	13	100
อาชีพหลัก						
การเกษตร	56	100	31	100	12	92.31
อื่นๆ	-	-	-	-	1	7.69
รวม	56	100	31	100	13	100
อาชีพรอง						
รับจ้าง	31	55.36	15	48.39	5.00	38.46
ทำเกษตร	25	44.64	16	51.61	8.00	61.54
รวม	56	100	31	100	13	100

ที่มา: จากการวิเคราะห์

4.2.3 จำนวนแรงงานในครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนแรงงานในภาคการเกษตรของแต่ละฟาร์ม มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกัน โดยฟาร์มขนาดใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุดเฉลี่ย 4.57 คนต่อครัวเรือน รองลงมาคือฟาร์มขนาดกลางเฉลี่ย 4.35 คนต่อครัวเรือนและฟาร์มขนาดเล็กเฉลี่ย 3.72 คนต่อครัวเรือนแต่เมื่อพิจารณาเฉพาะแรงงานเต็มเวลาในภาคการเกษตรพบว่า ฟาร์มขนาดกลางมีแรงงานเฉลี่ยในภาคการเกษตรมากที่สุดเท่ากับ 2.31 คนต่อครัวเรือน รองลงมาคือ ฟาร์มขนาดใหญ่ 2.29 คนต่อครัวเรือนและฟาร์มขนาดเล็กเฉลี่ย 2.27 คนต่อครัวเรือน โดยที่จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวน

แรงงานในวัยแรงงานและจำนวนแรงงานเต็มเวลาในภาคการเกษตรหาได้จากการเฉลี่ยของจำนวนสมาชิกครัวเรือนในแต่ละฟาร์ม โดยที่จำนวนวัยแรงงานและแรงงานเต็มเวลาในภาคการเกษตรหาได้จากค่าเฉลี่ยเช่นเดียวกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน โดยที่วัยแรงงานจะนับเฉพาะจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 15-60 ปีเท่านั้นและแรงงานเต็มเวลาในภาคการเกษตรคือ แรงงานที่ทำงานในภาคการเกษตรมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวันหรือ 160 ชั่วโมงต่อเดือน (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนแรงงานครัวเรือนในแต่ละฟาร์ม

รายการ	จำนวนแรงงานในแต่ละขนาดฟาร์ม (คน)		
	เล็ก (n = 56)	กลาง (n = 31)	ใหญ่ (n = 13)
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	3.72	4.35	4.57
วัยแรงงาน	3.68	4.29	4.31
แรงงานชาย	1.84	2.16	2.31
แรงงานหญิง	1.84	2.13	2.00
แรงงานเต็มเวลาภาคการเกษตร	2.27	2.31	2.29
แรงงานเต็มเวลาชาย	1.24	1.24	1.51
แรงงานเต็มเวลาหญิง	1.03	1.07	0.78

ที่มา: จากการวิเคราะห์

จากการทบทวนการศึกษาพบว่า โดยส่วนใหญ่เกษตรกรจะทำงานในภาคการเกษตร 20-22 วันทำงานต่อเดือน ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงได้กำหนดให้เกษตรกรทั้ง 3 ฟาร์ม ทำงานในภาคการเกษตร 20 วันทำงานต่อเดือน ทำให้ข้อจำกัดทางด้านแรงงานครัวเรือนและแรงงานแลกเปลี่ยนของเกษตรกรในแต่ละฟาร์มเท่ากับ จำนวนวันทำงานใน 1 เดือนคูณจำนวนแรงงานเต็มเวลาในภาคการเกษตรเฉลี่ย (ตารางที่ 4.6) จากการคำนวณพบว่า ฟาร์มขนาดใหญ่มีข้อจำกัดทางด้านแรงงานในแต่ละเดือนเท่ากับ 45.8 วันทำงานต่อเดือน (20×2.29) หรือ 549.60 วันทำงานต่อปี ฟาร์มขนาดกลางเท่ากับ 46.2 วันทำงานต่อเดือน (20×2.31) หรือ 554.40 วันทำงานต่อปีและฟาร์มขนาดเล็กเท่ากับ 45.40 วันทำงานต่อเดือน (20×2.27) หรือ 544.80 วันทำงานต่อปี (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 จำนวนวันทำงานของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในแต่ละฟาร์ม

รายงาน	ขนาดฟาร์ม		
	เล็ก (n = 56)	กลาง (n = 31)	ใหญ่ (n = 13)
จำนวนวันทำงาน/เดือน	45.40	46.20	45.80
จำนวนวันทำงาน/ปี	544.80	554.40	549.60

ที่มา: การวิเคราะห์

4.2.4 สภาพการผลิตและการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในอำเภอเทิงและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประจำปีการเพาะปลูก 2553/2554

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรในพื้นที่ที่มีพฤติกรรมการเพาะปลูกหลากหลายและสามารถใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกได้มากกว่าหนึ่งครั้งต่อปี (ตารางที่ 4.7 – 4.9) ซึ่งการตัดสินใจในการปลูกพืชของเกษตรกรแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกัน ทำให้ระบบการผลิตมีความแตกต่างกันตามไปด้วย จากปฏิทินการปลูกพืชของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 4.7 – 4.9) พบว่า การผลิตของเกษตรกรทั้ง 3 ฟาร์มจะนิยมปลูกข้าวเหนียวนาปีในพื้นที่ลุ่ม ซึ่งจะเริ่มปลูกข้าวเหนียวนาปีในช่วงฤดูฝน โดยมีการเริ่มเตรียมดินตั้งแต่เดือนพฤษภาคม มิถุนายนและจะเริ่มเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนสิงหาคม กันยายน

ส่วนในฤดูแล้งเกษตรกรในแต่ละกลุ่มจะมีพฤติกรรมการปลูกพืชที่แตกต่างกันไปตามข้อจำกัดที่เกษตรกรมี (โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องน้ำเข้ามาเกี่ยวข้อง) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเกษตรกรจะนิยมปลูกข้าวเหนียวนาปรัง ข้าวเจ้านาปรัง แดงโม ถั่วเขียวและหอมแดง ส่วนในพื้นที่ดอนซึ่งเป็นพื้นที่ที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก เกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มจะนิยมปลูกยางพาราเป็นหลัก (ตารางที่ 4.7 – 4.9)

ตารางที่ 4.7 ปฏิทินการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างฟาร์มขนาดเล็ก

ลักษณะพื้นที่	ชนิดพืช	เดือน												
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
ที่ดอน	ยางพารา	←												→
ที่ลุ่ม	แดงโม	←	→											
	ถั่วเขียว										←	→		
	ข้าวเหนียวนาปี					←				→				
	ข้าวเหนียวนาปรัง	←			→									
	ข้าวเจ้านาปรัง	←			→									
	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	←			→									
	หอมแดง		←		→									

ที่มา: จากการวิเคราะห์

ตารางที่ 4.8 ปฏิทินการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างฟาร์มขนาดกลาง

ลักษณะพื้นที่	ชนิดพืช	เดือน											
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ที่ดอน	ยางพารา	←											→
ที่ลุ่ม	แตงโม	←	→										
	ถั่วเขียว									←	→		
	ข้าวเหนียวนาปี						←	→					
	ข้าวเหนียวนาปรัง	←	→										
	ข้าวเจ้านาปรัง	←	→										
	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	←	→										

ที่มา: จากการวิเคราะห์

ตารางที่ 4.9 ปฏิทินการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างฟาร์มขนาดใหญ่

ลักษณะพื้นที่	ชนิดพืช	เดือน											
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ที่ดอน	ยางพารา	←											→
ที่ลุ่ม	แตงโม	←	→										
	ถั่วเขียว								←	→			
	ข้าวเหนียวนาปี						←	→					
	ข้าวเหนียวนาปรัง	←	→										
	ข้าวเจ้านาปรัง	←	→										
	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	←	→										

ที่มา: จากการวิเคราะห์

เกษตรกรทั้ง 3 ขนาดฟาร์มมีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งที่ลุ่มและที่ดอน แต่จากการสำรวจพบว่าเกษตรกรทั้ง 3 ขนาดฟาร์มไม่สามารถใช้พื้นที่ทั้งหมดเพื่อทำการเกษตรได้เนื่องจากพื้นที่บางส่วนอยู่ห่างไกลเดินทางลำบาก แห้งแล้งและเป็นพื้นที่กร้าง ซึ่งจะเรียกพื้นที่ดังกล่าวนี้ว่า พื้นที่ที่ไม่มีศักยภาพในการผลิต ทำให้เกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตบนพื้นที่ดอนเฉลี่ย 2.55 ไร่ ซึ่งเกษตรกรจะเลือกผลิตยางพาราเฉลี่ย 1.52 ไร่และลำไยเฉลี่ย 1.03 ไร่ สำหรับที่ลุ่มเกษตรกรมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตแต่เกษตรกรไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์เฉลี่ย 0.50 ไร่ ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาความแห้งแล้งในปี 2552 สืบเนื่องมาจนถึงปี 2553 ทำให้เกษตรกรมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตและนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงเฉลี่ย 9.52 ไร่ โดยเกษตรกรจะเลือกผลิตข้าวเหนียวนาปี 9.52 ไร่ เมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูแล้งทำให้พื้นที่บางส่วนไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ ดังนั้นเกษตรกรจะเหลือพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 7.40 ไร่ โดยเลือกผลิตข้าวเหนียวนาปรังเฉลี่ย 0.31 ไร่ ข้าวเจ้านาปรังเฉลี่ย 3.79 ไร่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 2.78 ไร่และพืชอื่นๆ (ตารางที่ 4.10)

สำหรับเกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตบนพื้นที่ดอนเฉลี่ย 7.72 ไร่ ซึ่งเกษตรกรจะเลือกผลิตยางพาราเฉลี่ย 6.37 ไร่และลำไยเฉลี่ย 1.35 ไร่ สำหรับที่ลุ่ม เกษตรกรมีพื้นที่ที่ไม่มีศักยภาพในการผลิตเฉลี่ย 3.07 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล แห้งแล้งและไม่สามารถนำมาทำการเกษตรได้ นอกจากนั้นแล้วยังมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตแต่เกษตรกรไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อีกเฉลี่ย 2.26 ไร่ ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาความแห้งแล้งในปี 2552 สืบเนื่องมาจนถึงปี 2553 ทำให้เกษตรกรมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตและนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงเฉลี่ย 19.30 ไร่ โดยเกษตรกรจะเลือกผลิตข้าวเหนียวในปี 19.30 ไร่ เมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูแล้งทำให้พื้นที่บางส่วนไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ ดังนั้นเกษตรกรจึงเหลือพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 15.44 ไร่ โดยจะเลือกผลิตข้าวเหนียวปรีงเฉลี่ย 2.59 ไร่ ข้าวเจ้าปรีงเฉลี่ย 4.54 ไร่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 7.25 ไร่และพืชอื่นๆ (ตารางที่ 4.10)

สุดท้ายคือเกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่ พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตบนพื้นที่ดอนเฉลี่ย 5.41 ไร่ ซึ่งเกษตรกรจะเลือกผลิตยางพาราเฉลี่ย 3.58 ไร่และลำไยเฉลี่ย 1.83 ไร่ที่เหลืออีก 6.47 ไร่ คือพื้นที่ที่ไม่มีศักยภาพในการผลิตบนพื้นที่ดอนและอีก 0.62 ไร่ คือพื้นที่ที่มีศักยภาพแต่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ สำหรับที่ลุ่มพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ที่ไม่มีศักยภาพในการผลิตเฉลี่ย 4.93 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล แห้งแล้งและไม่สามารถนำมาทำการเกษตรได้ นอกจากนั้นแล้วยังมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตแต่เกษตรกรไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อีกเฉลี่ย 2.46 ไร่ ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาความแห้งแล้งในปี 2552 สืบเนื่องมาจนถึงปี 2553 ทำให้เกษตรกรมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตและนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงเฉลี่ย 28 ไร่ โดยเกษตรกรจะเลือกผลิตข้าวเหนียวในปี 28 ไร่ เมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูแล้งทำให้พื้นที่บางส่วนไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ ดังนั้นเกษตรกรจึงเหลือพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 27.33 ไร่ โดยจะเลือกผลิตข้าวเหนียวปรีงเฉลี่ย 8.38 ไร่ ข้าวเจ้าปรีงเฉลี่ย 11.70 ไร่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 5.15 ไร่และพืชอื่นๆ (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 ลักษณะการปลูกพืชแต่ละชนิดของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

พืช	จำนวนเฉลี่ย (ไร่/ครัวเรือน)		
	ฟาร์มขนาดเล็ก (n = 56)	ฟาร์มขนาดกลาง (n = 31)	ฟาร์มขนาดใหญ่ (n = 13)
ที่ดอน	3.01	7.72	12.50
พื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิต ¹	2.55	7.72	5.41
ยางพารา	1.52	6.37	3.58
ลำไย	1.03	1.35	1.83
พื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิต ²	-	-	0.62
พื้นที่ที่ไม่มีศักยภาพในการผลิต	0.46	-	6.47
ที่ลุ่ม	14.71	24.63	35.39
พื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิต ¹	9.52	19.30	28.00
ที่ลุ่มฝน	9.52	19.30	28.00
ข้าวเหนียวนาปี	9.52	19.30	28.00
ที่ลุ่มแล้ง	7.40	15.44	27.33
ข้าวเหนียวนาปรัง	0.31	2.59	8.38
ข้าวเจ้านาปรัง	3.79	4.54	11.70
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	2.78	7.25	5.15
แตงโม	0.16	0.86	0.50
ถั่วเขียว	0.18	0.20	1.60
หอมแดง	0.18	-	-
พื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิต ²	0.50	2.26	2.46
พื้นที่ที่ไม่มีศักยภาพในการผลิต	4.69	3.07	4.93

ที่มา: จากการวิเคราะห์

หมายเหตุ: พื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิต¹

คือ พื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตและเกษตรกรนำมาใช้ประโยชน์ในปีการผลิต 2553/2554

พื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิต²

คือ พื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตแต่เกษตรกรไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในปีการผลิต 2553/2554

พื้นที่ที่ไม่มีศักยภาพในการผลิต

คือ พื้นที่ที่รกร้าง ห้างไกล แห้งแล้งและไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

เมื่อพิจารณาการใช้แรงงานในการผลิตพืชแต่ละชนิดของฟาร์มแต่ละขนาดพบว่า มีการใช้แรงงานเฉลี่ยต่อไร่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.11-4.12)

ยางพารา

จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กปลูกยางพาราทั้งหมด 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.21 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 10 ไร่ น้อยที่สุด 3 ไร่ เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางปลูกยางพาราทั้งหมด 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 61.29 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 30 ไร่ น้อยที่สุด 4 ไร่ สุดท้าย เกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่มีเกษตรกรปลูกยางพาราทั้งหมด 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.76 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 15 ไร่ น้อยที่สุด 3 ไร่ โดยกิจกรรมการผลิตดังกล่าว ได้แบ่งกิจกรรมการใช้แรงงานออกเป็น 3 ช่วงด้วยกันคือ ช่วงในปีที่มีการลงทุนเริ่มแรก ช่วงการดูแลรักษาก่อนยางพาราจะให้ผลผลิตและช่วงที่ยางพาราให้ผลผลิต ซึ่งการใช้แรงงานในแต่ละช่วงพบว่า การผลิตยางแผ่นดิบของเกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่มีการใช้แรงงานในปีลงทุนมากที่สุดเฉลี่ย 10.13 วันทำงานต่อไร่ต่อปี รองลงมาคือ เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางและขนาดเล็กตามลำดับ แต่ในช่วงที่ยางพาราให้ผลผลิตแล้วพบว่า เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางมีการใช้แรงงานในการดูแลรักษาเก็บผลผลิตและแปรรูปเป็นยางแผ่นดิบมากที่สุดเฉลี่ย 5.64 วันทำงานต่อไร่ต่อปี รองลงมาคือ เกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่และขนาดเล็ก สำหรับการผลผลิตยางก้อนถ้วยพบว่าในปีลงทุนเกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่มีการใช้แรงงานในการผลิตมากที่สุดเฉลี่ย 12.49 วันทำงานต่อไร่ต่อปี รองลงมาคือ เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางและขนาดเล็ก แต่ในช่วงก่อนยางพาราให้ผลผลิตและให้ผลผลิตแล้วพบว่าเกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางมีการใช้แรงงานในการผลิตมากที่สุดเฉลี่ย 6.41 4.24 วันทำงานต่อไร่ต่อปี รองลงมาคือเกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่และขนาดเล็ก โดยแรงงานดังกล่าวรวมถึง แรงงานที่ใช้ในการดูแล เก็บผลผลิตและแปรรูปเป็นยางก้อนถ้วยเรียบร้อยแล้ว(ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 การใช้แรงงานในการผลิตยางแผ่นดิบและยางก้อนถ้วยเฉลี่ยต่อไร่ต่อปีของเกษตรกรในแต่ละฟาร์ม

ชนิดพืช	จำนวนวันทำงานต่อไร่ในแต่ละขนาดฟาร์ม		
	เล็ก (n = 56)	กลาง (n = 31)	ใหญ่ (n = 13)
ยางแผ่นดิบ	13.01	22.84	18.79
ปีลงทุน	7.36	9.41	10.13
ก่อนให้ผลผลิต	2.26	5.64	3.77
ให้ผลผลิต	3.39	7.79	4.89

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนวันทำงานต่อไร่ในแต่ละขนาดฟาร์ม		
	เล็ก (n = 56)	กลาง (n = 31)	ใหญ่ (n = 13)
ยางก้อนถ้วย	10.75	20.47	20.72
ปีलगูน	5.99	9.82	12.49
ก่อนให้ผลผลิต	2.20	4.24	3.41
ให้ผลผลิต	2.56	6.41	4.82

ที่มา: จากการวิเคราะห์

ข้าวเหนียวนาปี

กิจกรรมการผลิตข้าวเหนียวนาปี พบว่า ในฟาร์มขนาดเล็กมีเกษตรกรปลูกข้าวเหนียวนาปีทั้งหมด 56 ราย คิดเป็นร้อยละ 100 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 16 ไร่ น้อยที่สุด 2 ไร่ และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 11.21 วันทำงานต่อไร่ต่อปี เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางปลูกข้าวเหนียวนาปีทั้งหมด 31 ราย คิดเป็นร้อยละ 100 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 36 ไร่ น้อยที่สุด 4 ไร่ และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 7.83 วันทำงานต่อไร่ต่อปี เกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่ปลูกข้าวเหนียวนาปีทุกครัวเรือน โดยปลูกมากที่สุด 50 ไร่ น้อยที่สุด 16 ไร่ มีการใช้แรงงานเฉลี่ย 5.16 วันทำงานต่อไร่ต่อปี จากข้อมูลข้างต้น กล่าวได้ว่าฟาร์มขนาดเล็กมีการใช้แรงงานในการผลิตข้าวเหนียวนาปีมากที่สุด รองลงมาคือฟาร์มขนาดกลางและฟาร์มขนาดใหญ่

ข้าวเหนียวนาปรัง

กิจกรรมการผลิตข้าวเหนียวนาปรัง พบว่า ในฟาร์มขนาดเล็กมีเกษตรกรปลูกข้าวเหนียวนาปรังทั้งหมด 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.36 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 8 ไร่ น้อยที่สุด 3 ไร่ และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 5.16 วันทำงานต่อไร่ต่อปี เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางปลูกข้าวเหนียวนาปรังทั้งหมด 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.13 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 6 ไร่ น้อยที่สุด 3 ไร่ และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 5.24 วันทำงานต่อไร่ต่อปี เกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่ปลูกข้าวเหนียวนาปรังทั้งหมด 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 53.85 โดยปลูกมากที่สุด 40 ไร่ น้อยที่สุด 5 ไร่ และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 5.20 วันทำงานต่อไร่ต่อปี จากข้อมูลข้างต้น กล่าวได้ว่าฟาร์มขนาดกลางมีการใช้แรงงานในการผลิตข้าวเหนียวนาปรังมากที่สุด รองลงมาคือฟาร์มขนาดใหญ่และฟาร์มขนาดเล็ก

ข้าวเจ้านาปรัง

กิจกรรมการผลิตข้าวเจ้านาปรัง พบว่า เกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กปลูกข้าวเจ้านาปรังทั้งหมด 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.43 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 16 ไร่ น้อยที่สุด 3 ไร่และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 9.27 วันทำงานต่อไร่ต่อปี เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางปลูกข้าวเจ้านาปรังทั้งหมด 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 38.71 โดยปลูกมากที่สุด 28 ไร่ น้อยที่สุด 3 ไร่และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 9.22 วันทำงานต่อไร่ต่อปีและเกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่ปลูกข้าวเจ้านาปรังทั้งหมด 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 53.85 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 42 ไร่น้อยที่สุด 11 ไร่และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 8.16 วันทำงานต่อไร่ต่อปี จากข้อมูลข้างต้น กล่าวได้ว่า ฟาร์มขนาดเล็กมีการใช้แรงงานในการปลูกข้าวเจ้านาปรังมากที่สุด รองลงมาคือฟาร์มขนาดใหญ่และฟาร์มขนาดกลาง

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

กิจกรรมการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พบว่า เกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้งหมด 22 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.29 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 15 ไร่ น้อยที่สุด 3 ไร่และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 4.23 วันทำงานต่อไร่ต่อปี เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้งหมด 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 48.39 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 23 ไร่ น้อยที่สุด 4 ไร่ และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 6.53 วันทำงานต่อไร่ต่อปี สุดท้ายเกษตรกรฟาร์มขนาดใหญ่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้งหมด 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.77 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 27 ไร่น้อยที่สุด 4 ไร่ และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 8.03 วันทำงานต่อไร่ต่อปี จากข้อมูลข้างต้นกล่าวได้ว่า ฟาร์มขนาดใหญ่มีการใช้แรงงานในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากที่สุด รองลงมาคือฟาร์มขนาดกลางและฟาร์มขนาดเล็ก แต่ในที่นี้พบว่า การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้ง 3 ขนาดใช้แรงงานเฉลี่ย 4.23 วันทำงาน ต่อไร่ต่อปี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2554)

แตงโม

กิจกรรมการผลิตแตงโม พบว่า เกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กปลูกแตงโมทั้งหมด 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.57 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 5 ไร่ น้อยที่สุด 0.85 ไร่และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 25.50 วันทำงานต่อไร่ต่อปี เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางปลูกแตงโมทั้งหมด 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.58 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 5 ไร่ น้อยที่สุด 2 ไร่และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 19.15 วันทำงานต่อไร่ต่อปี สุดท้ายคือ เกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่ปลูกแตงโมทั้งหมด 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.38 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 3 ไร่ น้อยที่สุด 2.5 ไร่และมีการใช้แรงงาน

เฉลี่ย 21.51 วันทำงานต่อไร่ต่อปี จากข้อมูลข้างต้นกล่าวได้ว่า ฟาร์มขนาดเล็กมีการใช้แรงงานในการปลูกแตงโมมากที่สุด รองลงมาคือฟาร์มขนาดใหญ่และฟาร์มขนาดกลาง

ถั่วเขียว

กิจกรรมการผลิตถั่วเขียวบนพื้นที่ลุ่มในฟาร์มขนาดเล็ก พบว่า มีเกษตรกรปลูกถั่วเขียว 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.79 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกทั้งหมด 10 ไร่และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 4.10 วันทำงานต่อไร่ต่อปี เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางปลูกถั่วเขียว 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.23 ซึ่งปลูก 6 ไร่และมีการใช้แรงงาน เฉลี่ย 3.96 วันทำงานต่อไร่ต่อปี สุดท้ายคือเกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่ปลูกถั่วเขียวทั้งหมด 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.38 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 12 ไร่ น้อยที่สุด 6 ไร่และมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 3.42 วันทำงานต่อไร่ต่อปี จากข้อมูลข้างต้นกล่าวได้ว่า ฟาร์มขนาดเล็กมีการใช้แรงงานในการปลูกถั่วเขียวมากที่สุด รองลงมาคือฟาร์มขนาดกลางและฟาร์มขนาดใหญ่

หอมแดง

หอมแดงเป็นพืชที่พบเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรขนาดเล็กเท่านั้น โดยมีเกษตรกรที่ปลูกทั้งหมด 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.50 ของเกษตรกรทั้งหมด โดยปลูกมากที่สุด 3 ไร่ น้อยที่สุด 1 ไร่ โดยการผลิตดังกล่าวมีการใช้แรงงานเฉลี่ย 24.76 วันทำงานต่อไร่ต่อปีซึ่งนับว่าเป็นพืชที่มีการใช้แรงงานมากที่สุดอีกชนิดหนึ่งเมื่อเทียบกับพืชชนิดอื่นๆที่เกษตรกรทำการผลิตอยู่

ตารางที่ 4.12 การใช้แรงงานในการผลิตแต่ละชนิดเฉลี่ยต่อไร่ต่อปีในแต่ละขนาดฟาร์มของเกษตรกรตัวอย่าง

ชนิดพืช	จำนวนวันทำงานต่อไร่ในแต่ละขนาดฟาร์ม		
	เล็ก (n = 56)	กลาง (n = 31)	ใหญ่ (n = 13)
ข้าวเหนียวนาปี	11.21	7.83	5.16
ข้าวเหนียวนาปรัง	5.16	5.24	5.20
ข้าวเจ้านาปรัง	9.27	9.22	8.16
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์(ที่ดอน)*	4.23	4.23	4.23
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์(ที่ลุ่ม)	4.23	6.53	8.03
แตงโม	25.50	19.15	21.52
ถั่วเขียว	4.10	3.96	3.42
หอมแดง	24.76	-	-

ที่มา: การวิเคราะห์ *สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

4.2.5 รายได้ครัวเรือนสุทธิของเกษตรกรอำเภอเทิงและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

รายได้เงินสดสุทธิต่อครัวเรือนของเกษตรกรทั้งในฟาร์มขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ นั้นจะประกอบไปด้วยรายได้สุทธิจากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่มีรายได้เฉลี่ยสุทธิสูงที่สุดเท่ากับ 474,874.24 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยแบ่งเป็นรายได้ในภาคเกษตรเฉลี่ย 385,889.87 บาทต่อครัวเรือนต่อปีและรายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 88,984.38 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือ เกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางมีรายได้เฉลี่ยสุทธิ 406,842.15 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยแบ่งเป็นรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 351,409.25 บาทต่อครัวเรือนต่อปีและรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 55,432.86 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และเกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กมีรายได้เฉลี่ยสุทธิรวมต่ำที่สุดเฉลี่ย 220,936.09 บาทต่อครัวเรือนต่อปีโดยแบ่งเป็นรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 169,260.65 บาทต่อครัวเรือนต่อปีและรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 51,675.44 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ดังตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 รายได้ในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรของเกษตรกรทั้ง 3 ขนาดฟาร์ม

กิจกรรมการผลิต	ขนาดฟาร์ม		
	เล็ก	กลาง	ใหญ่
	(n = 56) (บาท/ครัวเรือน)	(n = 31) (บาท/ครัวเรือน)	(n = 13) (บาท/ครัวเรือน)
รายได้			
- รายได้ในภาคการเกษตร	169,260.65	351,409.25	385,889.87
- รายได้จากยางพารา	57,453.05	59,399.29	96,433.62
- รายได้จากพืชอื่นๆ	107,983.04	288,655.68	289,456.25
- รายได้จากสัตว์	3,824.56	3,354.29	-
- รายได้นอกภาคเกษตร	51,675.44	55,432.86	88,984.38
- รายได้จากการรับจ้าง	33,438.60	27,318.57	25,000.00
- รายได้จากการค้าขาย	7,603.51	9,142.86	18,984.38
- รายได้จากบุตรหลาน	10,359.65	6,285.71	45,000.00
- อื่นๆ	273.68	12,685.71	-
รวมรายทั้งหมด	220,936.09	406,842.11	474,874.24

ที่มา: การวิเคราะห์

4.2.6 แหล่งเงินทุนและภาวะหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในอำเภอเทิงและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรแต่ละฟาร์มจะนิยมกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มากที่สุด รองลงมาคือกองทุนหมู่บ้านและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะแบ่งการกู้ยืมของเกษตรกรในแต่ละฟาร์มออกเป็น 2 ช่วงด้วยกันคือ ช่วงก่อนปีเพาะปลูก 2553/2554 (ตารางที่ 4.14) และช่วงปีการเพาะปลูก 2553/2554 (ตารางที่ 4.15) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) หนี้สินของเกษตรกรในช่วงก่อนปีการเพาะปลูก 2553/2554

จากการสัมภาษณ์ถึงพฤติกรรมการก่อหนี้ของเกษตรกรในช่วงก่อนปีการผลิต 2553/2554 พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการกู้ยืมทุกปี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 84.62 ในฟาร์มขนาดใหญ่และร้อยละ 58.06 ในฟาร์มขนาดกลาง รองลงมาคือ กู้บางปี คิดเป็นร้อยละ 15.38 ในฟาร์มขนาดใหญ่และร้อยละ 35.48 ในฟาร์มขนาดกลางแต่ในฟาร์มขนาดเล็กพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่นิยมกู้ยืมเป็นบางปี คิดเป็นร้อยละ 41.07 รองลงมาคือกู้ทุกปีอีกร้อยละ 37.50 โดยมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นแหล่งเงินทุนสำคัญ ภายใต้อัตราดอกเบี้ยที่แตกต่างกัน ซึ่งอัตราดอกเบี้ยที่แตกต่างกันนั้น ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่เกษตรกรขอกู้กับแหล่งเงินทุน โดยที่เกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กและขนาดกลางนิยมกู้แบบปีต่อปีมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 63.64 ในฟาร์มขนาดเล็กและร้อยละ 62.06 ในฟาร์มขนาดกลาง โดยที่เกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่นิยมกู้ระยะยาวมากกว่าเกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กและขนาดกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 53.85

จากการสัมภาษณ์ เกษตรกรทั้ง 3 ขนาดฟาร์มสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด โดยคิดเป็นร้อยละ 96.55 ในฟาร์มขนาดกลาง ร้อยละ 92.31 ในฟาร์มขนาดใหญ่และร้อยละ 84.09 ในฟาร์มขนาดเล็กถึงแม้เกษตรกรส่วนใหญ่จะสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดที่เกษตรกรให้ไว้กับแหล่งเงินทุน แต่เกษตรกรกลุ่มดังกล่าวยังคงมีหนี้ค้างชำระเนื่องจากสาเหตุ 2 ประการ ได้แก่ หนี้ที่มีระยะเวลาการกู้นานกว่า 1 ปีและบางส่วนเกิดจากการที่เกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด (ตารางที่ 4.14)

เนื่องจากการกู้ยืมดังกล่าวเป็นการกู้ยืมในช่วงก่อนทำการผลิต ดังนั้นจึงมีข้อมูลบางส่วนที่ไม่สามารถเก็บจากเกษตรกรได้ ซึ่งได้แก่ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ทำให้การเก็บข้อมูลดังกล่าวสามารถเก็บข้อมูลอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากเกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กได้เพียง 21 ตัวอย่างจาก 44 ตัวอย่างที่มีการกู้ยืม และ 11 ตัวอย่างจาก 29 ตัวอย่างในฟาร์มขนาดกลางและ 8 ตัวอย่างจาก 13 ตัวอย่างในฟาร์มขนาดใหญ่

ตารางที่ 4.14 จำนวนและร้อยละการกู้ยืมเงินของเกษตรกรในช่วงก่อนปีการผลิต 2553/2554

รายการ	ขนาดฟาร์ม					
	เล็ก (n = 56)		กลาง (n = 31)		ใหญ่ (n = 13)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พฤติกรรมการกู้ยืมของเกษตรกร						
ไม่เคยกู้เลย	12	21.43	2	6.46	0	-
กู้ทุกปี	21	37.50	18	58.06	11	84.62
- เกษตรกรที่มีหนี้คงค้างเดิม	9	42.86	6	33.33	6	54.55
- เกษตรกรที่ไม่มีหนี้คงค้างเดิม	12	57.14	12	66.67	5	45.45
กู้บางปี	23	41.07	11	35.48	2	15.38
- เกษตรกรที่มีหนี้คงค้างเดิม	12	52.17	5	45.45	2	100
- เกษตรกรที่ไม่มีหนี้คงค้างเดิม	11	47.83	6	54.55	0	-
รวม	56	100	31	100	13	100
แหล่งเงินกู้						
- ธกส	42	95.45	28	96.55	13	100
- กองทุนหมู่บ้าน	2	4.55	-	-	-	-
- สหกรณ์การเกษตร	-	-	1	3.45	-	-
รวม	44	100	29	100	13	100
อัตราดอกเบี้ย (ร้อยละ/ปี)						
- ร้อยละ 4	6	13.64	6	20.69	7	53.85
- ร้อยละ 7	12	27.27	3	10.34	1	7.69
- ร้อยละ 8	1	2.27	-	-	-	-
- ร้อยละ 10	2	4.55	2	6.90	-	-
- ไม่ทราบข้อมูล	23	52.27	18	62.07	5	38.46
รวม	44	100	29	100	13	100

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

รายการ	ขนาดฟาร์ม					
	เล็ก		กลาง		ใหญ่	
	(n = 56)		(n = 31)		(n = 13)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระยะเวลาการกู้ (ปี)						
- 1 ปี	28	63.64	18	62.06	5	38.46
- 3 ปี	0	-	2	6.9	-	-
- 5 ปี	4	9.09	2	6.9	1	7.69
- 10 ปี	12	27.27	7	24.14	7	53.85
รวม	44	100	29	100	13	100
จำนวนหนี้คงค้างเดิมของ						
เกษตรกร (บาท)						
- 1-50,000	11	25	4	13.79	3	23.08
- 50,001-100,000	3	6.82	2	6.9	3	23.08
- มากกว่า 100,000	7	15.91	5	17.24	2	15.38
ไม่มีหนี้คงค้าง	23	52.27	18	62.07	5	38.46
รวม	44	100	29	100	13	100
ความสามารถในการชำระหนี้						
- ได้	37	84.09	28	96.55	12	92.31
- ไม่ได้	7	15.91	1	3.45	1	7.69
รวม	44	100	29	87.88	13	100

ที่มา: จากการวิเคราะห์

2) ลักษณะการก่อหนี้ของเกษตรกรในปีการเพาะปลูก 2553/2554

สำหรับในปีการผลิต 2553/2554 พบว่าเกษตรกรยังคงมีพฤติกรรมการกู้ยืมไม่แตกต่างจากปีที่ผ่านมา จากการสัมภาษณ์ เกษตรกรในทุกขนาดฟาร์มมีการกู้ยืม ซึ่งมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 84.62 ในฟาร์มขนาดใหญ่ ร้อยละ 67.74 ในฟาร์มขนาดกลางและร้อยละ 55.36 ในฟาร์มขนาดเล็ก โดยมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญ โดยคิดเป็นร้อยละ

93.54 ในฟาร์มขนาดเล็กร้อยละ 90.48 ในฟาร์มขนาดกลางและร้อยละ 81.82 ในฟาร์มขนาดใหญ่ ภายใต้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7 ต่อปี

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ดังกล่าวยังทำให้ทราบว่า การก่อกำเนิดของเกษตรกรในปี การผลิต 2553/2554 ส่วนใหญ่มีการกู้ยืมอยู่ในช่วงระหว่าง 40,001-50,000 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.55 ในฟาร์มขนาดใหญ่และร้อยละ 33.33 ในฟาร์มขนาดกลาง โดยที่เกษตรกรในฟาร์มขนาดเล็กมีการกู้ยืมอยู่ระหว่าง 10,001-20,000 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.58 รองลงมาคือ 20,001-30,000 คิดเป็นร้อยละ 29.04 (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 จำนวนและร้อยละการกู้ยืมเงินของเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่างที่เกิดขึ้นในปีการผลิต

รายการ	ขนาดฟาร์ม					
	เล็ก (n = 56)		กลาง (n = 31)		ใหญ่ (n = 13)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ลักษณะการกู้ยืมของเกษตรกร						
- กู้	31	55.36	21	67.74	11	84.62
- ไม่กู้	25	44.64	10	32.26	2	15.38
รวม	56	100	31	100	13	100
- จำนวนเงินกู้ (บาท)						
- 1 - 10,000	7	22.58	3	14.29	1	9.09
- 10,001 - 20,000	9	29.04	4	19.05	1	9.09
- 20,001 - 30,000	7	22.58	4	19.05	2	18.18
- 30,001 - 40,000	2	6.45	2	9.52	0	-
- 40,001 - 50,000	6	19.35	7	33.33	6	54.55
- มากกว่า 50,000	-	-	1	4.76	1	9.09
รวม	31	100	21	100	11	100
- แหล่งเงินกู้						
- ธกส	29	93.54	19	90.48	9	81.82
- กองทุนหมู่บ้าน	1	3.23	1	4.76	1	9.09
- สหกรณ์การเกษตร	1	3.23	1	4.76	1	9.09
รวม	31	100	21	100	11	100

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

รายการ	ขนาดฟาร์ม					
	เล็ก		กลาง		ใหญ่	
	(n = 56)		(n = 31)		(n = 13)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อัตราดอกเบี้ย (ร้อยละ/ปี)						
- ร้อยละ 4	1	3.23	1	4.76	-	-
- ร้อยละ 5	3	9.68	2	9.52	-	-
- ร้อยละ 7	23	74.19	16	76.20	10	90.91
- ร้อยละ 8	4	12.90	2	9.52	1	9.09
รวม	31	100	21	100	11	100.00

ที่มา: จากการวิเคราะห์

3) ความสามารถในการก่อกำหนดหนี้ภาคครัวเรือนในปีการเพาะปลูก 2553/2554

ความสามารถในการก่อกำหนดหนี้ภาคครัวเรือนคือ ผลรวมเงินกู้สูงสุดที่เกษตรกรแต่ละครัวเรือนสามารถกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนต่างๆ ไม่ว่าจะเกษตรกรครัวเรือนดังกล่าวจะมีการกู้ยืมในปีการผลิตปัจจุบันหรือไม่ ซึ่งความสามารถในการก่อกำหนดหนี้ของเกษตรกรในแต่ละฟาร์มหาได้จากค่าเฉลี่ยวงเงินกู้สูงสุดที่เกษตรกรในแต่ละฟาร์มสามารถกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนต่างๆ จากการสัมภาษณ์พบว่าเกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่มีความสามารถในการกู้ยืมสูงที่สุดเฉลี่ย 177,266.41 บาทต่อครัวเรือน รองลงมาคือเกษตรกรในฟาร์มขนาดกลางเฉลี่ย 170,272 บาทต่อครัวเรือนและขนาดเล็กเฉลี่ย 147,250 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 ความสามารถในการก่อกำหนดหนี้ของเกษตรกรในแต่ละฟาร์ม

ความสามารถในการก่อกำหนดหนี้ (บาท/ครัวเรือน)	ขนาดฟาร์ม		
	เล็ก (n = 56)	กลาง (n = 31)	ใหญ่ (n = 13)
ความสามารถในการก่อกำหนดหนี้เฉลี่ย	147,250	170,272	177,266
- ค่าต่ำสุด	19,500	25,000	70,000
- ค่าสูงสุด	350,000	350,000	350,000

ที่มา: จากการสัมภาษณ์